

A keresztények jelenléte a társadalomban

Az egyház alapvető küldetése a Krisztustól nyert megváltás szolgálata. Ez azonban nem választható el a földi feladatok munkálásától, mert a teremtő Istentől kapott küldetéshez tartozik a földi élet formálása és megszentelése is. A II. Vatikáni zsinat ezt írja: „Nem szabad a hivatásbeli és társadalmi tevékenységet egyfelől, a vallási életet másfelől fonákul egymással szembeállítani. Az a keresztény, aki elhanyagolja földi feladatait, valójában embertársaival, sőt magával az Istennel szemben fennálló kötelességeit hanyagolja el, és így éppen az örök üdvösségét veszélyezteti.” (GaSpes 43.)

A földi élet feladatai közé tartozik a társadalmi élet formálása is. Különösen korunkban, amikor a társadalmi kérdés jelentősége világméretűvé vált, hazánkban pedig az utóbbi években bekövetkezett változások újraértékelést kívánnak meg. A Szent István Társulat fórumát előzőleg is felhasználtam arra, hogy szóljak a társadalmi élet szolgálatáról (1989), valamint a keresztény elkötelezettségről a politikai és társadalmi életben (1990). Ugyanezt a fórumot használtam fel most arra, hogy szóljak a keresztények jelenlétéről a társadalomban.

Erre indít a Szentatya múlt évi lelkipásztori látogatása. Szólt hozzánk a keresztények feladatairól és társadalmi jelenlétéről éppen olyan időszakban, amikor népünk az útkeresés korát éli, megterhelve a múlt sokféle nehéz örökségével és az egymás közti különböző feszültségekkel. De erre indít az is, hogy a világegyház tavaly emlékezett meg a *Rerum novarum* enciklika megjelenésének századik évfordulójáról. Ebből az alkalomból újabb pápai enciklika jelent meg *Centesimus annus* kezdettel. Köszönet a Szent István Társulatnak, hogy a pápai megnyilatkozások sorozatában ennek az enciklikának a magyar fordítása is megjelent. Az évfordulóról sokféle formában emlékeztek meg az egész világon. Hazánkban a Pázmány Péter Hittudományi Fakultás és a Magyar Tudományos Akadémia rendezett az elmúlt év novemberében kétnapos tudományos konferenciát, amelynek kiemelkedő vendége és előadója volt Roger Etchegaray bíboros, a Iustitia et Pax Pápai Tanács elnöke.

Az egyház szociális tanításának a jellegzetessége, hogy az Evangélium tanításának az alapján áll. Nem akar konkrét tanrendszert felállítani, hanem irányt mutat, mindig az ember javát keresve a konkrét feladatokat rábízva a szakemberekre és a felelős vezetőkre. Másik jellegzetessége, hogy éppen az Evangélium szerinti élet, vagyis a keresztények jelenléte önmagában is hatással van a környezet, a társadalom alakulására. Ebben nem az elmélet, hanem a cselekedet, a magatartás a lényeges.

A *Centesimus annus* pápai enciklika utolsó fejezetében ezt olvassuk: „Az Evangélium szociális üzenetét — amelyet az egyház hirdet — nem szabad elméletnek tekinteni, hanem mindenekelőtt a cselekvés megalapozásának és motívációjának” (57) „Ma inkább, mint valaha, az egyház tudatában van annak, hogy szo-

ciális üzenete sokkal inkább a tettek tanúsága által válik hitelessé, mintsem szerkezeti egysége és belső logikája miatt.” (57)

Az enciklika idézett szavai rámutatnak arra, hogy szükséges ugyan a szociális tanítás tanrendszere, de sokkal lényegesebb a tettek tanúságtétele, az igazi keresztények tanúságtétele a társadalomban. Etchegaray bíborostól a novemberi budapesti konferencián hallottuk: az egyház tanítása „távol áll attól, hogy kész receptek gyűjteménye legyen, inkább egyfajta ‘feladatgyűjtemény’, amely hangszóló módon lehet valóra váltani egy adott társadalmi terv kivitelezése során... Ha egyetlen mondattal kellene meghatároznom az egyház társadalmi tanítását, akkor azt mondhatnám, hogy az mindig nyitott műhely, nyitott a világiak számára, mégha tanító típusú is. Isten egész népe életerejének jele és gyümölcse.”

Ha a tettek tanúságtételének a tartalmát keressük, akkor a Szentírás tanításához kell visszatérnünk. Igaz, abban a korban még nem beszéltek szociális tanításról, az Evangélium nem is akart szociális programot adni. Mégis a keresztények jelenléte megváltoztatta a korabeli társadalom életét.

Ennek egyik lényeges vonása, hogy az élet új értelmezése jelent meg Krisztus követőiben. Ez az önértelmezés a szociális tanítás alapját képezi, amelynek szükségképpen az embert kell szolgálnia. A teremtő Istenre való tekintés és a krisztusi megváltás reménye volt igazi átalakító hatással kezdettől fogva a társadalomra. A Szentatya budapesti beszédében is utalt az egyháznak arra a feladatára, hogy „alázatosan szolgálja az egyes emberek és a közösség javát, mindenkinek mutassa meg az élet értelmét, és nem úgy jelentkezik, mint hatalmi központ a társadalom fölött vagy mellett, hanem mint a szolgálat helye, ahová kivétel nélkül bárki szabadon fordulhat.”

A *Centesimus annus* enciklikában olvassuk: „A szociális tanítás, különösen napjainkban, azzal az emberrel foglalkozik, aki beépül a modern társadalom változatos kapcsolatrendszerébe... Valódi önazonosságát egyedül a hit tárja fel számára, és ezért éppen a hit az egyház szociális tanításának kiindulópontja... Ebben a megvilágításban, és csupán ebben a megvilágításban foglalkozik minden ember jogával, a családdal és a neveléssel, az állam kötelességeivel, a nemzeti és nemzetközi szervezetekkel, a gazdasági élettel, a kultúrával, a háborúval és a békével, az élet tiszteletben tartásával a fogamzás pillanatától egészen a halálig.” (54)

Az egyház társadalmi szerepével kapcsolatban a kívülállók is általában úgy nyilatkoznak, hogy a társadalmi élethez nélkülözhetetlenül szükséges erkölcsi értékek hirdetője és hordozója. Valóban az igazi keresztények mindig az erkölcsi értékek hordozói voltak. Ma is ugyanezt teszi, amikor a szekularizált, fogyasztói társadalom hamis értékekkel támadja, amelyben az önzés, az egyéni haszon és jólét, a földi érvényesülése látszik az iránymutatónak. Magasabb erkölcsi normákat nem tud elfogadni. Azt sugallja, hogy a fegyelmezetlen életben található meg az igazi szabadság.

Ebben a légkörben a keresztények a társadalomban valóban az igazi erkölcsi értékek hirdetői és megtartói. De az Evangélium többet nyújt, mint erkölcsi normák megfogalmazását. Megadja ezeknek a normáknak az igazi alapját és megtartásának motívumait is. A keresztény erkölcsi normák az Istentől származó utat mutatják a folyton változó emberi vélekedésekkel szemben. Ugyanakkor megtartásuk alapmotívuma az Isten előtti lelkiismereti felelősség és az üdvösség reménye. A tapasztalat mutatja, hogy e nélkül az alap és motíváció nélkül az

erkölcsi értékeket és törvényeket nem lehet megtagadni, bármennyire is érzi a társadalom ezeknek a szükségességét. Nélkülük csak látszat-erkölcs jöhet létre, amelynek az irányítója az egoizmus, az önzés. A *Centesimus annus* enciklika utolsó fejezete utal erre: „A teológiai dimenzió nélkülözhetetlen az emberi együttélés jelenlegi problémáinak megértéséhez és megoldásához. Meg kell jegyezni, hogy mindez az „ateista” megoldásra is vonatkozik, amely egyik alapvető összetevőjétől, a lelkiectől fosztja meg az embert, de vonatkozik az engedékenység és fogyasztói szemlélet szülte megoldásokra is, amelyek különböző ürüggyel arról igyekeznek meggyőzni az embert, hogy független Istentől és minden törvénytől, s ezzel az önzés rabjává teszik, amely végül neki is és másoknak is ártalmára van.” (54)

Az Evangélium hirdette erkölcsi értékek között kiemelt szerepe van a béke és a kiengesztelődés szolgálatának, különösen a mi földrészünkön, ahol az elnyomástól megszabadulva annyiféle egyéni és társadalmi feszültség keletkezett. Szent Pál tanítását, amelyet a korintusi híveknek írt, tekinthetjük úgy is, mint a társadalom keresztény szolgálatát: Isten „minket a kiengesztelődés szolgálatával megbízott. Isten ugyanis Krisztusban kiengesztelődött a világgal, nem tartja számon bűneinket, sőt ránk bízta a kiengesztelődés szolgálatát.” (2Kor 5,18.19) Az igazi keresztények jelenléte a társadalomban ezt a megbékélést és kiengesztelődést szolgálja, amely a jövő építésének elengedhetetlen alapja.

A keresztények társadalmi jelenlétének lényeges része a szeretet szolgálata, a karitatív tevékenység. Az igehirdetés mellett a karitatív tevékenység mindig az egyház lényeges feladata volt, és erre minden társadalomnak szüksége van. A keresztény karitásznak azonban sajátos tartalma van, amelyet egyetlen emberi társadalmi rendszer sem képes megadni. Alapja nemcsak Krisztus parancsa, hanem az a meggyőződés is, hogy embertársainkban magát Krisztust szolgáljuk. Az enciklika hivatkozik az egyház történetére: „társulatok, valamint különböző élethelyzetben lévő férfiak és nők kötelezzék el magukat a szükségét szenvedők és a társadalom peremére szorultak megsegítésére, attól a meggyőződéstől vezetve, hogy Krisztus szavai — ‘amit egynek a legkisebbek közül cselekedtek, azt nekem tettétek’ (Mt 25,40) — nem maradhat csupán jámbor óhaj, hanem életünk konkrét elkötelezettségévé kell válnia.” (57)

A keresztények karitatív tevékenysége az a terület, ahol a nem keresztények is megérik az evangéliumi tanítás igazi társadalmat formáló erejét. Oly sokszor elhangzott és elhangzik ma is az az igény, hogy a karitást az egyházakra kell bízni. Mert a karitás nemcsak anyagi kérdés, hanem szív is kell hozzá. A szívet nem tudja az egoista, önző, csak profitot tekintő társadalmi szemlélet biztosítani. A szívet az evangéliumi tanítás adja meg azzal a tudattal, hogy a szeretet cselekedetein keresztül közvetlenül Krisztus szolgálata történik, amelyet semmiféle emberi humanizmus, bármennyire hangzatosnak mutatkozik is, nem tud megadni. „A szegények iránti szeretet, amely alapvető jellemzője és örökségének tartós eleme — írja az enciklika — arra ösztönzi az egyházat, hogy a világ felé forduljon, amelyben a technikai és gazdasági fejlődés ellenére is fennáll a veszély, hogy a szegénység gigantikus méreteket ölt... Ide tartoznak a társadalom peremére szorultak, az idősek és betegek, a fogyasztói szemlélet áldozatai, és még inkább a menekültek és az emigránsok sokasága.” (57)

A világ a keresztények karitatív tetteiben ismerheti fel igazán az Evangélium belső értékvilágát, és ezen keresztül a keresztények építő módon jelen vannak a társadalomban. De ennél többet is tartalmaz. A Krisztusért vállalt szere-

tetszolgálat révén maga Krisztus van jelen, működik a keresztényeken keresztül a társadalomban, gyógyítja a mai társadalom sebeit is.

Éppen ez a tény még tovább viszi a keresztények társadalmi jelenlétét az enciklika tanítása szerint: „Hogy az igazságosság érvényesüljön és a megvalósítást célzó emberi törekvések sikerrel járjanak, szükség van Isten kegyelmi adományára. A kegyelem segítségével, ha az ember szabadon együttműködik vele, megvalósul a történelemben Isten titokzatos jelenléte, amelyet Gondviselésnek nevezünk. Azt az útját, amelyet Krisztus követésében megtapasztalunk, közölni kell másokkal is adott élethelyzetükben, nehézségeik, gondjaik és csalódásaik közepette, azért, hogy a hit fényében szemléljék a dolgokat és embe-ribbé váljanak. A hit nem csupán a megoldás megtalálását segíti elő, hanem a szenvedés humánus elviselésére is képessé tesz, nehogy az ember elveszzen bennük, vagy méltóságáról és hivatásáról megfeledkezzenek.” (59)

Isten kegyelmi ajándékaira az egész társadalomnak szüksége van. A keresztények feladata, hogy folytonos imádsággal, áldozatvállalással, engeszteléssel kiérdemeljék ezt a kegyelmi adományt, amely nélkül képtelenek egészségesen, az emberek javára kibontakozni. Ez a szolgálat már a kereszténység kezdetén, a pogány társadalom közepette is megvolt. Szent Pál tanítására utalok, amelyet Timóteusnak adott: „Mindenekelőtt arra kérek, végezzetek imát, könyörgést, esedezést és hálaadást minden emberért, a királyokért és az összes elöljárókéért, hogy békés, nyugodt életet élhessünk, szentségben és tisztességben. Ez jó és kedves üdvözítő Istenünk szemében, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére.” (1Tim 2,1—4).

Ez az emberileg ugyan nem észrevehető, csak a gyakorlati szempontokat tekintők előtt nem értékelhető tényező szintén hozzátartozik a keresztények társadalmi jelenlétéhez. Vonatkozik minden keresztényre a maga életkörülményei közt. A társadalom számára annyira szükséges szolgálatot vállalják azok, akik az imádságra és az engesztelésre szentelik életüket. Látszólag visszavonulnak a világtól, a világ nem is értékeli őket, mégis hasznosak az egész világ, a társadalmi élet kibontakozásában, Isten kegyelmének a kieszközlésében.

A keresztények társadalmi jelenlétéről szólva nem feledkezhetünk meg arról a súlyos kísértésről sem, amely oly sokszor megzavarja a keresztények életét. Társadalmi kísértés a keresztények számára is az egyéni és a földi érdekek keresése, minden magasabb erkölcsi norma kétségbe vonása. Mivel az ember társadalmi lény, mások viselkedése, a környezet hatása erősen befolyásolja gondolkodását és cselekvésmódját. Ez a társadalmi kísértés súlyosan befolyásolja a keresztények életét, gyengíti a keresztény jelenlétet a társadalomban. Ennek a szomorú jelenségnek ma mindnyájan tanúi vagyunk szerte a világban, így hazánkban is.

Az ilyen társadalmi kísértés azonban nem új jelenség. Megvolt a kereszténység kezdeti korszakában is. Tanulságos éppen Szent Péter első levele, amelyet kisáziai híveinek írt. Súlyos társadalmi kísértésnek voltak kitéve. Mivel elhagyták előző bűnös, pogány, mondhatnánk materialista és szekularizált életformájukat, környezetük lenézte, kigúnyolta őket. Fennállt az a veszély, hogy ebben a kísértésben elgyengülnek, vagy pedig elhagyják környezetüket. Ennek a levélnek a tanítása a mai társadalmi kísértések közt is iránymutató: „Urunkat Jézust szentül tiszteljétek szívetekben, legyetek mindig készen rá, hogy mindenkinek megfeleljétek, aki csak kérdezi, mi az alapja reményeteknek. De ezt szelíden, tiszteletet tanúsítva és jó lelkiismerettel tegyétek, hogy akik Krisztusban

való szép életetekért elhíresztelnek benneteket, a rágalmaikkal szégyenben maradjanak.” (1Pét 3,15—16.)

A keresztények mindig ki voltak téve kísértéseknek, támadásoknak. Azzal a kísértéssel szemben, amelyet ma társadalmi kísértéseknek nevezünk, a fenti szentírási tanítás az útmutató. A szívünkben őrzött remény, amely Jézus Krisztustól ered, mások számára ma is irányt mutat. A Szentírás tanítása szerint a támadásokra nem hasonló viselkedéssel kell reagálnunk, hanem szelídséggel, tiszteletet tanúsítva, és jó lelkiismerettel.

Mindez nem csupán a társadalmi bajok leküzdését, a társadalmi élet építését szolgálja, hanem egyben az Evangélium továbbadásának a küldetése is. Ma sokat beszélünk az újra-evangelizálásról, amely Krisztus Evangéliumának a továbbadását jelenti a mostani eltechnicizálódott, szekularizált, a kereszténységtől elszakadt környezetben. A Szentatya az enciklikában erre is kitért. Amikor a keresztények az Evangéliumból fakadó kötelességüknek eleget tesznek, nemcsak a mai társadalom építői, hanem egyben az Evangélium hirdetői és továbbadói. Erre a szolgálatra hazánkban, a magyar társadalomnak is nagy szüksége van.

A keresztények társadalmi jelenlétének néhány lényeges vonását emeltem ki, hivatkozva a Szentatya legújabb enciklikájára is. A támadások ellenére tapasztaljuk azt is, hogy az emberek sokat várnak a keresztényektől. Etchegaray bíboros Budapesten elhangzott szavait idézem: „A modern ember, akit gyakran elkedvetlenülnek vagy elárulnak saját alkotásai, sokat vár az egyháztól, sokkal többet, mint amit bevall vagy csak gondol. Igaz, a világ óriási kihívásaival szemben az egyház nevelésesnek tűnhet, mint a kicsiny Dávid tarisznyával a vállán az atomkor kellős közepén, s a tarisznyában csak a Lélek sodró árvjától fényesre csiszolt kicsiny kavicsok találhatók. De egyedül ő, mint Péter apostol a nyomoréknak az Ékes Kapunál, meri mondani: 'aranyom ezüstöm nincs, de amim van, neked adom: a Názáreti Jézus Krisztus nevében kelj föl és járj'. (ApCsel 3,6)

Az igazi keresztények jelenlétének pótolhatatlan hatása van a társadalmi kibontakozásban olyan területen is, amelyet a nem keresztények is nagyra értékelnek, de olyan területen is, amely nem érzékelhető, mert jelenvalóvá teszi Krisztust hívein keresztül a társadalom sebeinek a gyógyítására, kiérdemli Isten megbocsátó és irgalmas kegyelmét a világ számára.

Az Evangélium ugyan nem ad kifejezett szociális tanítást, de az Evangélium követése a társadalmi élet nélkülözhetetlen eleme az ember evilági szolgálatában és egyben üdvösségének munkálásában. Jézusnak a hegyi beszédben elmondott tanítása tömören kifejezi a keresztények társadalmi jelenlétének a lényegét, amelyre korunkban mindenütt, így hazánkban is minden gyengeség és kísértés ellenére is törekedni kell: „Ti vagytok a világ világossága. A hegyen épült várost nem lehet elrejteti. S ha világot gyújtanak, nem rejtik a véka alá, hanem a tartóra teszik, hogy mindenkinek világítson a házban. Ugyanígy a ti világosságtok is világítson az embereknek, hogy jötteteiteket látva dicsőítsék mennyei Atyátokat.” (Mt 5,14—16)